

РОЗДІЛ 6

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

УДК 81'25:355.343.18

ТЕОРЕТИЧНА ПРОБЛЕМАТИКА ВІЙСЬКОВОГО ПЕРЕКЛАДУ У СВІТОВИХ ПЕРЕКЛАДОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Балабін В.В., к. філол. н, професор,
професор кафедри військового перекладу та спеціальної мовної підготовки
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

У статті проаналізовано результати пошуку відкритих джерел перекладознавчого спрямування за період із 1960 по 2017 роки з метою визначення стану розробки теоретичної проблематики військового перекладу у світових (європейських, американських, азійських, східних) перекладознавчих дослідженнях.

Ключові слова: *перекладознавство, теорія перекладу, військовий переклад, перекладознавча проблематика.*

В статье проанализированы результаты поиска открытых источников переводоведческой направленности за период с 1960 по 2017 годы с целью определения состояния разработки теоретической проблематики военного перевода в мировых (европейских, американских, азиатских, восточных) переводоведческих исследованиях.

Ключевые слова: *переводоведение, теория перевода, военный перевод, переводоведческая проблематика.*

Balabin V.V. THEORETICAL PROBLEMS OF MILITARY TRANSLATION IN WORLD TRANSLATION STUDIES

The concept of military translation belongs to the basic units of the military translation theory's conceptual construct that require proper systematization and clarification. One of the tasks of the theory of military translation as a special theory of translation studies is to clarify the role and place of the theory of military translation in the system of translatology. The author analyzes the results of the translation theory open sources research within the period of 1960-2017 to determine the state of the military translation theoretical development in the world (European, American, Asian, Eastern, etc.) translatalogical studies. According to the presented analysis, authoritative scientific bibliographic databases (e.g. US Library of Congress, Library of UK dissertations, WorldCat, etc.) do not objectively generate relevant scientific sources for search fields "military translation" and "military translator". Likewise, recognized comprehensive encyclopedias and reputable reference books on translation studies do not have specialized articles on/about military translation. Moreover, they do not even mention military translation as a term, notion or concept. The analysis of the open access bibliographic domain also shows the absence of individual and organizational research papers or studies on the theory of military translation in the European, American, Asian, and Eastern translatalogical schools. However, some aspects of the military translation theory, which deal with the translator/interpreter's professional activity, are partially or implicitly represented in numerous international interdisciplinary (historiographical, sociolinguistic, cultural, geopolitical, etc.) studies, where they play secondary roles.

Key words: *translation studies, translation theory, military translation, translation studies problems.*

Постановка проблеми. Одним із завдань теорії військового перекладу як спеціальної теорії перекладознавства є не тільки дослідження специфіки лінгвістичного забезпечення військ, умов професійної діяльності військового перекладача, але й «уточнення ролі й місця теорії військового перекладу в системі перекладознавчої науки» [1, с. 106].

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні аспекти військового перекладу досліджували Л.Л. Нелюбін, Г.М. Стрелковський, Р.К. Міньяр-Белоручев, О.Д. Швейцер, М.Я. Цвілінг, Г.О. Судзіловський, А.Ф. Ширяєв, Л.К. Латишев, В.М. Шевчук, О.Г. Князева, В.В. Балабін, П.А. Матюша, М.Б. Білан, С.Я. Янчук,

Б.А. Дзись, О.В. Юндіна, Л.М. Гончарук, О.Ю. Солодяк, П.П. Банман, Е.К. Шорина, О.М. Нікіфорова та ін. [2, с. 7–9].

Мета й завдання дослідження. Завданням статті є аналіз результатів пошуку відкритих джерел перекладознавчого спрямування за період із 1960 по 2017 роки з метою визначення стану розробки теоретичної проблематики військового перекладу у світових (європейських, американських, азійських, східних тощо) перекладознавчих дослідженнях.

Виклад основного матеріалу. За результатами розширеного пошуку в електронному каталозі Бібліотеки Конгресу США [3] за конкретизованим запитом "military translation", який містив шість семантичних полів ("search phrase" – "military translation";

“year published” – “from 1960 to 2017”; “location in the library” – “all locations in the library”; “place of publication” – “all places in the world”; “type of materials” – “all types”; “language” – “all languages”), знайдено всього 2 джерела, які є іррелевантними (рис. 1).

За запитом “military interpreter” одержано всього один результат – монографію Тінг Гуо (Ting Guo) про роботу китайських перекладачів у другій китайсько-японській війні 1931–1945 років [4], в якій авторка досліджує історичні, міжнародні, соціолінгвістичні та організаційно-практичні аспекти діяльності різних категорій перекладачів, що брали участь у тій війні.

За результатами розширеного наукового пошуку за спорідненими запитом, електронний каталог Бібліотеки Конгресу США згенерував таку кількість джерел (табл. 1).

Слід зазначити, що за запитом “translation” точну кількість джерел встановити не можна, оскільки пошукова машина електронного каталогу Бібліотеки Конгресу США здатна згенерувати не більше 10 000 результатів за запит.

Водночас за спеціальними запитом “military translation” та “military interpreter” в електронному каталозі Бібліотеки Конгресу США не вдалося знайти наукову статтю 2015 року тієї же авторки Тінг Гуо (Ting Guo) [5] або рецензію на її книгу 2017 року [6].

Таблиця 1
Результати розширеного пошуку джерел у Бібліотеці Конгресу США

Зміст запиту	Кількість результатів
“military translation”	2
“military interpreter”	1
“translation”	10 000 ?
“bible translation”	251
“machine translation”	160
“literary translation”	144
“translation theory”	74
“poetic translation”	33
“legal translation”	29

Подібна картина спостерігається і за результатами розширеного пошуку в електронному каталозі наукових дисертацій Бібліотеки Великої Британії [7]. Електронний каталог цієї бібліотеки пропонує таку кількість дисертацій (табл. 2):

Таблиця 2
Результати розширеного пошуку в електронному каталозі наукових дисертацій Бібліотеки Великої Британії

Зміст запиту	Кількість дисертацій
“military translation”	0
“military interpreter”	1
“translation”	7041
“bible translation”	17
“machine translation”	60
“literary translation”	53
“translation theory”	89
“poetic translation”	7
“legal translation”	5

Рис. 1. Результати розширеного пошуку в Бібліотеці Конгресу США за запитом “military translation”

Search tips

military interpreter Abstract

AND Any word

AND Any word

Limit search to items available for immediate download

Include restricted or embargoed items

Search Results: 1

Search results - 1 record

Can't find the UK doctoral thesis you want? Click [here](#) to ask experts

Results page: 1 of: 1 Sort by: Relevance

[The First World War and voluntary recruitment : a forum for regional identity? : an analysis of the nature, expression and significance of regional identity in hull, 1900-1916](#)

Author: Townsley, Helen

Awarding Body: University of Sussex

Awarded: 2007

Рис. 2. Результати розширеного пошуку в каталозі дисертацій Бібліотеки Великої Британії за запитом “military interpreter”

<https://benjamins.com/online/hts/search?r=all&q=translation>

Handbook of Translation Studies Online

JOHN BENJAMINS PUBLISHING COMPANY

218 results for *translation*

Articles

Translations

Contributors

Subjects

About HTS

Adaptation John Milton |

Advertising translation Cristina Valdés |

Agents of translation Hélène Buzelin |

Anthologies and translation Teresa Seruya |

Applied Translation Studies Rosa Rabadán |

Assumed translation Lieven D'hulst |

Рис. 3. Фрагмент результатів запити “military translation” в електронному довіднику з перекладознавства на сайті видавництва Бенджамінз

[/benjamins.com/online/hts/search?r=all&q=military+interpreter](https://benjamins.com/online/hts/search?r=all&q=military+interpreter)

Handbook of Translation Studies Online

JOHN BENJAMINS PUBLISHING COMPANY

6 results for *military interpreter*

Articles

Translations

Contributors

Subjects

About HTS

Agents of translation Hélène Buzelin |

Censorship Denise Merkle |

Conference interpreting Robin Setton |

Conflict and translation Myriam Salama-Carr |

Interpreting Franz Pöchhacker |

Nation, empire, translation Roberto Valdeón |

Рис. 4. Фрагмент результатів запити “military interpreter” в електронному довіднику з перекладознавства на сайті видавництва Бенджамінз

Як бачимо, наукові дисертації за запитом “military translation” відсутні, а одне джерело, що одержане за запитом “military interpreter”, є іррелевантним (рис. 2).

При цьому електронний каталог наукових дисертацій Бібліотеки Великої Британії не зміг згенерувати за пошуковим запитом “military interpreter” дисертацію Тінг Гуо (Ting Guo) 2009 року, яку вдалося відшукати в каталозі лише за точною назвою.

Наведені факти засвідчують відсутність закріпленого понятійного пошукового ключового поля (key search field concept) для концептуальних понять «військовий переклад» (“military translation”) та «військовий перекладач» (“military interpreter”) у каталогах Бібліотеки Конгресу США та Бібліотеки Великої Британії.

Це й не дивно, оскільки навіть у таких авторитетних перекладознавчих джерелах, як «Рутледжська енциклопедія перекладознавства» 2011 року видання [8], чотиритомний «Довідник з перекладознавства» видавництва Бенджамінз 2010–2013 рр. [9], «Довідник з перекладознавства» видавництва Оксфорд 2011 р. [10] ми не знайдемо не те, що окремої статті, присвяченої військовому перекладу, але навіть і самої згадки про поняття або термін «військовий переклад».

Не згадуються поняття/концепти/терміни «військовий переклад» і «військовий перекладач» і в електронному довіднику з перекладознавства на сайті видавництва Бенджамінз, що постійно оновлюється [11] (рис. 3, 4).

Виникає запитання: «Чому у світовому перекладознавстві утворилася подібна ла-

куна? Хіба військовий переклад не заслуговує хоча б на такий рівень уваги, як, наприклад, «переклад для потреб громади», «рекламний переклад», «комерційний переклад», «медійний переклад», «драматургічний переклад», не кажучи вже про «юридичний», «культурний», «медичний» та інші спеціальні види перекладу, що достойно представлені у вищезгаданих виданнях?

Найбільша в світі бібліографічна база даних WorldCat, яка налічує понад 240 млн записів про всі види творів 470 мовами світу і створюється спільними зусиллями більш ніж 72 тис. бібліотек із 170 країн світу [12], має постійно закріплене ключове поле пошукового запиту “military translation” (рис. 5).

Проте це аж ніяк не допомагає успішно здійснити диференційний пошук джерел за чітко визначеними ознаками та відокремити іррелевантні результати. Наприклад, за пошуковим запитом “military translation” бібліографічна база даних WorldCat генерує 74871 джерело за тегами “military” і “translation”. Зрозуміло, що такий пошуковий результат з точки зору продуктивності часових та ергономічних витрат дослідника на подальшу диференціацію джерел слід вважати нераціональним.

Перша за популярністю пошукова система корпорації Google, яка щомісяця обробляє понад 41 млрд 345 млн запитів 195 мовами [13], за запитом “military translation” генерує за 0.69 сек. понад 212 млн результатів за англійським, 166 млн (0.53 сек.) за українським та 132 млн (0,74 сек.) за російським налаштуванням цієї систе-

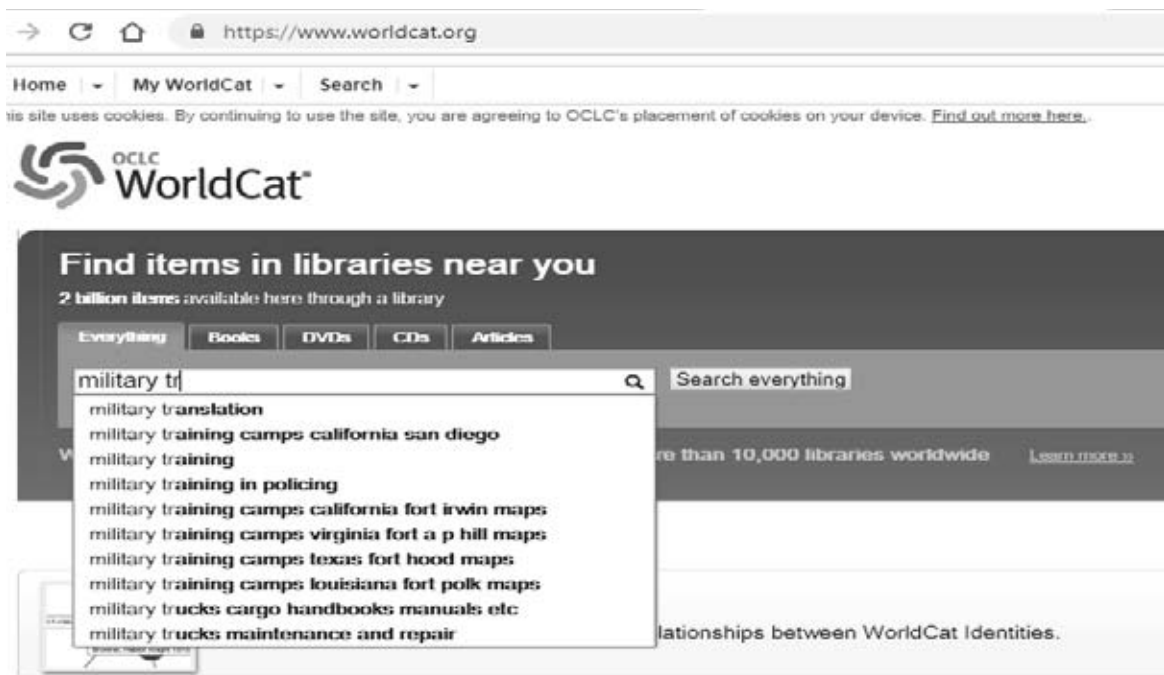

Рис. 5. Наявність закріпленого ключового пошукового поля “military translation” у бібліографічній базі даних WorldCat

ми. Зрозуміло, що навіть попри наявні можливості уточнення й конкретизації наукового пошуку, користуватися цією системою для пошуку наукових праць не зовсім зручно.

Ретельний аналіз авторитетних спеціалізованих бібліографічних баз даних Бібліотеки Конгресу США, Бібліотеки дисертацій Великої Британії та WorldCat свідчить про наявність лише окремих праць, що присвячені переважно історичним, соціологічним та лінгвокультурним аспектам діяльності військового перекладача. Втім знайти ці праці за запитами «військовий переклад» або «військовий перекладач» неможливо. Водночас неконкретизовані запити на кшталт «війна», «військовий», «переклад» тощо дають сотні тисяч іррелевантних результатів.

Наприклад, відоме британське видавництво Palgrave Macmillan започаткувало у 2012 році серію видань під загальною назвою «Мови на війні» (Languages at War) [14]. Ця серія має на меті об'єднати книги, в яких описується соціолінгвістична роль мови в ситуаціях збройного протистояння – війни, міждержавного збройного конфлікту, громадянської війни, окупації, миротворчих операцій з підтримання або примусового встановлення миру, військової гуманітарної діяльності. Деякі з цих видань безпосередньо описують професійні аспекти діяльності перекладача під час війни або бойових дій і належать до перекладознавчої проблематики [15–20], проте вони позначені ключовими словами і тегами “applied linguistics”, “sociolinguistics”, “intercultural communication”, “history”, “politics”, “international relations”, “cultural studies”, що значно ускладнює їх пошук за перекладознавчою тематикою.

Висновки з проведеного дослідження.

За підсумками проведеного пошуку джерел перекладознавчого спрямування за період із середини минулого століття по 2017 рік зробимо такі висновки.

1. Авторитетні наукові бібліографічні бази даних світового рівня (Бібліотека Конгресу США, Бібліотека дисертацій Великої Британії, WorldCat) об'єктивно не генерують релевантні наукові джерела за ключовими пошуковими полями «військовий переклад» (“military translation”) і «військовий перекладач» (“military interpreter”).

2. «Військовий переклад» як поняття/концепт/термін не тільки не представлений окремою статтею, але навіть і не згадується на сторінках спеціалізованих зарубіжних енциклопедій і довідників з перекладознавства.

3. Аналіз бібліографічних джерел засвідчує відсутність у відкритому доступі окремих кваліфікаційних наукових праць та спеціальних досліджень з теорії військового

перекладу у світових (європейських, американських, азійських, східних тощо) перекладознавчих школах.

4. Проблематика теорії військового перекладу, що пов'язана насамперед із професійною діяльністю перекладача, частково, побічно або імпліцитно представлена у численних світових міждисциплінарних дослідженнях (історіографічних, лінгвокраїнознавчих, соціолінгвістичних, культурологічних, геополітичних), де їй відводиться другорядна роль.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Балабін В.В. Завдання теорії військового перекладу. Філологія і лінгвістика в сучасному суспільстві. Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Хмельницький, 23–24 березня 2018 року). Херсон. Видавничий дім Гельветика, 2018. С. 105–107.
2. Балабін В.В. Теоретико-концептуальні основи військового перекладу. Філологічні трактати. Том 10. № 1, 2018. С. 7–18.
3. Library of Congress Catalog for Advanced Search. URL: <https://catalog.loc.gov/vwebv/searchAdvanced>
4. Guo, Ting. Surviving in Violent Conflicts: Chinese Interpreters in the Second Sino-Japanese War, 1931–1945. London. Palgrave Macmillan, 2016. 200 p.
5. Guo, Ting. Interpreting for the enemy: Chinese interpreters in the Second Sino-Japanese War (1931–1945), Translation Studies, vol. 8, no. 1, Taylor & Francis, 2015, 1–15.
6. Coble, P.M. (2017). Surviving in Violent Conflicts: Chinese Interpreters in the Second Sino-Japanese War 1931–1945 by Ting Guo. Monumenta Nipponica, 72(2), 334–337. DOI:10.1353/mni.2017.0039.
7. The British Library Electronic Thesis Online Service (EThOS). URL: <https://ethos.bl.uk/Home.do?new=1>.
8. Routledge Encyclopedia of Translation Studies / Mona Baker and Gabriela Saldanha (eds.). Taylor & Francis Group, 2011. 2nd ed. xxii + 674 pp.
9. Handbook of Translation Studies / Gambier Y., Van Doorslaer L. (eds.). Vol. 1–4. Amsterdam and Philadelphia, PA; John Benjamins Publishing Company, 2010–2013.
10. The Oxford handbook of translation studies. / Malmkjær, Kirsten, and Kevin Windle (eds.). Oxford: Oxford University Press, 2011. xvii + 607 p.
11. Handbook of Translation Studies Online. John Benjamins Publishing Company. URL: <https://benjamins.com/online/hts/list/handbook-articles>.
12. WorldCat.org: The World's Largest Library Catalog. URL: <https://www.worldcat.org>.
13. Пошукова система корпорації Google. URL: [https://uk.wikipedia.org/wiki/-Google_\(пошуковик\)](https://uk.wikipedia.org/wiki/-Google_(пошуковик)).
14. Palgrave Studies in Languages at War. Series Editors: Footitt, Hilary, Kelly, Michael. Palgrave Macmillan, UK. URL: <https://www.springer.com/series/14615>.
15. Footitt, Hilary, Tobia, Simona. WarTalk: Foreign Languages and the British War Effort in Europe, 1940–47. Palgrave Macmillan UK, 2013. 222 p.
16. Amit, A. Regional Language Policies in France during World War II. Palgrave Macmillan UK, 2014. 186 p.
17. Jones, I., Askew, Louise. Meeting the Language Challenges of NATO Operations. Policy, Practice and Professionalization. Palgrave Macmillan UK, 2014. 230 p.
18. Ellen Elias-Bursac. Translating Evidence and Interpreting Testimony at a War Crimes Tribunal. Working in a Tug-of-War. Palgrave Macmillan UK, 2015. 311 p.
19. Walker, Julian, Declercq, Christophe (Eds.). Languages and the First World War: Communicating in a Transnational War. Palgrave Macmillan UK, 2016. 279 p.
20. Declercq, Christophe, Walker, Julian (Eds.). Languages and the First World War: Representation and Memory. Palgrave Macmillan UK, 2016. 256 p.